

เรื่อง ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๑๕๖ วรรคห้า ชัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๙ และมาตรา ๓๐ หรือไม่

๑. ความเป็นมาและข้อเท็จจริงโดยสรุป

ศาลชั้นต้นพิพากษาให้ นายชุมพล คันธวิวัฒน์ ผู้ร้องกับพวก ร่วมกันชำระหนี้เงินกู้แก่โจทก์ ธนาคารสหธนาคาร จำกัด (มหาชน) จำนวน ๔,๖๒๐,๐๐๐ บาท พร้อมดอกเบี้ย ผู้ร้องกับพวกอุทธรณ์ พร้อมยื่นคำร้องขออุทธรณ์อย่างคนอนาถา ศาลชั้นต้นมีคำสั่งว่าผู้ร้องกับพวกมิได้ยากจนเสียทีเดียว และน่าจะพอมีเงินเสียค่าธรรมเนียมศาลได้บ้าง จึงอนุญาตให้ผู้ร้องกับพวกดำเนินคดีอย่างคนอนาถาในชั้นอุทธรณ์ได้ โดยยกเว้นเฉพาะไม่ต้องนำเงินค่าธรรมเนียมรวมทั้งค่าทนายความซึ่งจะต้องใช้แก่โจทก์มาวางพร้อมอุทธรณ์ ส่วนค่าธรรมเนียมศาลชั้นอุทธรณ์ให้ผู้ร้องกับพวกนำมาวางภายใน ๒๐ วัน

ผู้ร้องกับพวกยื่นคำร้องอุทธรณ์คำสั่งของศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์มีคำสั่งว่า ผู้ร้องกับพวก มีงานทำ และมีรายได้ ยังมีทางที่จะหาเงินมาชำระค่าธรรมเนียมศาลไม่ใช่คนยากจนถึงขนาดที่ไม่สามารถชำระค่าธรรมเนียมศาลในชั้นอุทธรณ์ได้ คำสั่งศาลชั้นต้นนั้นชอบแล้ว จึงมีคำสั่งยกคำร้อง

ผู้ร้องกับพวกฎีกาคำสั่งของศาลอุทธรณ์ ศาลชั้นต้นมีคำสั่งว่า คำสั่งของศาลอุทธรณ์เป็นที่สุด ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๑๕๖ วรรคห้า จึงไม่รับฎีกา

ผู้ร้องกับพวกยื่นคำร้องอุทธรณ์คำสั่งศาลชั้นต้นที่ไม่รับฎีกาและโต้แย้งต่อศาลฎีกาว่า ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๑๕๖ บัญญัติให้คู่ความที่มีฐานะยากจนมีสิทธิจะฟ้องหรือต่อสู้คดีทางศาลได้ โดยให้ศาลมีคำสั่งยกเว้นค่าธรรมเนียมเพื่อให้โอกาสคู่ความได้ต่อสู้คดีถึงที่สุด ทั้งนี้ หากกฎหมายกำหนดให้คู่ความจะต้องชำระค่าฤชาธรรมเนียมศาลทุกกรณีแล้ว จะเป็นการตัดสิทธิหรือปิดโอกาสผู้ซึ่งมีฐานะยากจนไม่มีเงินเพียงพอหรือไม่มีทรัพย์สินอื่นใดที่จะนำมาชำระค่าธรรมเนียมศาลต้องถูกจำกัดสิทธิ การที่ศาลชั้นต้นมีคำสั่งไม่รับฎีกาจึงเป็นการตัดสิทธิผู้ร้องกับพวกอันเป็นการชัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๒๙ และมาตรา ๓๐ ที่บัญญัติห้ามตรากฎหมายที่เป็นการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของประชาชน และปวงชนชาวไทยจะต้องอยู่ภายใต้กฎหมายเดียวกันได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน

ศาลฎีกามีคำสั่งว่า คดีนี้ศาลชั้นต้นได้หยิบยกบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๑๕๖ วรรคห้า มาใช้เป็นหลักในการวินิจฉัยมีคำสั่งไม่รับฎีกาของผู้ร้องกับพวก ซึ่งศาลฎีกาจะต้องใช้บทกฎหมายดังกล่าวบังคับแก่คดีนี้ จึงเป็นกรณีมีข้อโต้แย้งว่า บทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ศาลจะใช้บังคับแก่คดีชัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญและยังไม่มีคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในส่วนที่เกี่ยวกับบทบัญญัตินั้น จึงให้รอการวินิจฉัยมีคำสั่งคดีไว้ชั่วคราว และให้ส่งปัญหาที่ผู้ร้องกับพวกโต้แย้งผ่านสำนักงานศาลยุติธรรม ไปตามทางการเพื่อศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖๕

๒. ประเด็นเบื้องต้น

ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาแล้ว เห็นว่า ศาลฎีกาจะต้องใช้บทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๑๕๖ วรรคห้า บังคับแก่คดี กรณีจึงเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖๔ วรรคหนึ่ง ศาลรัฐธรรมนูญจึงมีอำนาจรับคำร้องนี้ไว้พิจารณาวินิจฉัยได้

๓. ประเด็นที่ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัย

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๑๕๖ วรรคห้า ชัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๙ และมาตรา ๓๐ หรือไม่

พิจารณาแล้วเห็นว่า รัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๙ เป็นบทบัญญัติวางหลักประกันความมั่นคงแห่งสิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้จะถูกจำกัดมิได้ เว้นแต่อาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อการที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้ กระทำได้เท่าที่จำเป็นและไม่กระทบกระเทือนสาระสำคัญของสิทธิและเสรีภาพ อันเป็นการวางหลักคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลไว้ว่า รัฐสภาจะตรากฎหมายมาจำกัดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนจะกระทำได้ที่หลักเกณฑ์ที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้เท่านั้น ทั้งต้องมีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไปและไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่ง หรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่ง เป็นการเจาะจง ส่วนรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓๐ เป็นบทบัญญัติที่คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย โดยมีหลักการว่า บุคคลย่อมมีความเสมอภาคกันในกฎหมาย และได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ฯลฯ จะกระทำมิได้

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๑๕๖ เป็นบทบัญญัติเกี่ยวกับเรื่องการขอดำเนินคดีอย่างคนอนาถาในศาล โดยปกติการดำเนินคดีแพ่งคู่ความหรือผู้ที่เข้ามาเกี่ยวข้องในคดีจะต้องเสียค่าใช้จ่ายต่อศาลที่เรียกว่า ค่าธรรมเนียมศาล ซึ่งต้องชำระให้แก่ศาลในการฟ้องดำเนินคดีหรือต่อสู้คดี และจะต้องเสียค่าธรรมเนียมทุกชั้นศาล แต่หากเป็นบุคคลยากจนไม่มีเงินที่จะเสียค่าธรรมเนียม อาจร้องขอดำเนินคดีอย่างคนอนาถาได้

ที่ศาลชั้นต้นมีคำสั่งในเรื่องค่าฤชาธรรมเนียมที่ผู้ร้องกับพวกขอดำเนินคดีอย่างคนอนาถาโดยให้ยกเว้นเฉพาะไม่ต้องนำเงินค่าธรรมเนียมรวมทั้งค่าทนายความซึ่งจะต้องใช้แก่โจทก์มาวางพร้อมอุทธรณ์ ส่วนค่าธรรมเนียมศาลชั้นอุทธรณ์ให้นำมาวางภายใน ๒๐ วัน ศาลอุทธรณ์เห็นว่า ชอบแล้ว จึงมีคำสั่งยกคำร้องการที่ผู้ร้องอุทธรณ์คำสั่งของศาลชั้นต้นที่ให้ยกเว้นค่าธรรมเนียมชั้นศาลอุทธรณ์เพียงบางส่วนและศาลอุทธรณ์มีคำสั่งยืนให้ถือว่าเป็นที่สุด นั้น เห็นว่า ก่อนที่ศาลจะมีคำสั่งให้คู่ความดำเนินคดีอย่างคนอนาถา ศาลจะต้องทำการไต่สวนเสียก่อนเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงว่า คู่ความเป็นคนยากจนจริง ก็จะต้องสั่งให้คู่ความที่ขอดำเนินคดีอย่างคนอนาถาไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียมในชั้นศาลอุทธรณ์ หรือหากคู่ความสามารถจะเสียค่าธรรมเนียมในชั้นศาลอุทธรณ์ได้บางส่วน ศาลชั้นต้นก็จะให้ยกเว้นค่าธรรมเนียมบางส่วนได้ การที่ศาลชั้นต้นจะสั่งเช่นนี้จะต้องพิจารณาถึงเหตุผลและความจำเป็นของคู่ความที่ขอดำเนินคดีอย่างคนอนาถา เพื่อให้เกิดความยุติธรรมแก่คู่ความทั้งสองฝ่าย และเมื่อศาลชั้นต้นสั่งอย่างไร ก็ให้สิทธิแก่คู่ความที่ขอดำเนินคดีอย่างคนอนาถามีสิทธิอุทธรณ์ต่อไปได้ คำสั่งของศาลอุทธรณ์เช่นว่านี้ให้เป็นที่ที่สุด ที่บัญญัติเช่นนี้ ก็เพื่อให้ศาลอุทธรณ์

พิจารณากลับกรองคำสั่งของศาลชั้นต้นอีกครั้งหนึ่ง เพื่อให้เกิดความรอบคอบและความเป็นธรรมแก่คู่ความที่ขอดำเนินคดีอย่างคนอนาถาในชั้นศาลอุทธรณ์ การที่ให้คำสั่งของศาลอุทธรณ์เป็นที่สุดท้ายนั้น เนื่องจากปัญหาที่ว่า บุคคลนั้นเป็นคนยากจนหรือไม่ ได้รับการพิจารณามาแล้วถึงสองศาล และปัญหาข้อนี้ไม่ใช่ประเด็นในคดีโดยตรง จึงควรให้ยุติที่ศาลอุทธรณ์ ไม่ควรให้ยืดเยื้ออีกต่อไปได้อีก ซึ่งเหมาะสมและมีความเป็นธรรมแก่คู่ความแล้ว กรณีดังกล่าวแม้จะเป็นการจำกัดสิทธิอยู่บ้าง แต่ก็เป็นการจำกัดเท่าที่จำเป็นและไม่กระทบกระเทือนสาระสำคัญแห่งสิทธิและเสรีภาพ นอกจากนี้ยังใช้บังคับเป็นการทั่วไป ไม่ได้มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่ง หรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง เป็นบทบัญญัติที่ใช้กับคู่ความอย่างเท่าเทียมกัน คู่ความทุกคนได้รับการปฏิบัติและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน โดยไม่ได้คำนึงถึงฐานะของคู่ความแต่อย่างใด

๔. ผลคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ

ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๑๕๖ วรรคห้า ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๙ และมาตรา ๓๐

องค์คณะตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ นายอุระ หวังอ้อมกลาง นายจุมพล ฌ สงขลา นายปรีชา เฉลิมวณิชย์ นายผัน จันทรปาน นายจิระ บุญพจนสุนทร นายมานิต วิทยาเต็ม นางเสาวนีย์ อัครโรจน์ นายนพดล เสงเจริญ นายสุวิทย์ ธีรพงษ์ นายมงคล สระฐาน นายศักดิ์ เตชาชาญ พลตำรวจเอก สุวรรณ สุวรรณเวช นายสุธี สุทธิสมบูรณ์ และนายอภัย จันทนจุลกะ

หมายเหตุ ประกาศราชกิจจานุเบกษา ฉบับกฤษฎีกา เล่ม ๑๒๓ ตอนที่ ๑๑๕ ก วันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๔๙

ย่อโดย นายสิทธิพร เศาภายน

พ.อ.กค. ๖